

habendo immortalitatem cum superioribus, miseriam cum inferioribus, quoniam merito malitiæ sunt miseri, beatitudinem, quam non habent, invidere nobis possunt potius quam præbere. Unde nihil habent amici dæmonum quod nobis dignum afferant, cur eos tanquam adjuutores colere debeamus, quos potius ut deceptores evitare debemus. Quos autem bonos, et ideo non solum immortales, verum etiam beatos deorum nomine sacris et sacrificiis propter vitam beatam post mortem adipiscendam colendos putant, qualescumque illi sint, et quolibet vocabulo digni sint, non eos velle per tale religionis obsequium nisi unum Deum coli, a quo creati et cujus participatione beati sunt, adjuvante ipso, in sequenti libro diligentius disseremus.

LIBER X.

IN QUO DOCET AUGUSTINUS DIVINUM HONOREM, QUI LATRIE CULTUS DICITUR ET SACRIFICIIS AGITUR, NOLLE ANGELOS BONOS EXHIBERI NISI UNI DEO, CUI ET IPSI SERVIUNT. DE PRINCIPIO SUBINDE AC VIA PURGANDE AC LIBERANDE ANIMÆ DISPUTAT CONTRA PORPHYRIUM.

CAPUT I.

Veram beatitudinem sive Angelis, sive hominibus, per unum Deum tribui, etiam Platonicos definisse: sed utrum hi, quos ob hoc ipsum colendos putant, uni tantum Deo, an etiam sibi sacrificari velint, esse quærendum.

OMNIUM certa sententia est¹, qui ratione quoquo modo uti possunt, beatos esse omnes homines velle. Qui autem sint, vel unde fiant, dum mortalium quærit infirmitas, multæ magnæque controversiæ concitatae sunt; in quibus philosophi sua studia et otia contriverunt; quas in medium adducere atque discutere, et longum est, et non necessarium. Si enim recolit qui hæc legit, quid in libro egerimus octavo in eligendis philosophis, cum quibus hæc de beata vita, quæ post mortem futura est, quæstio tractaretur; utrum ad eam uni Deo vero, qui etiam est deorum effector, an plurimis diis religione sacrisque serviendo,

¹ Vide D. Guillon. tom. xxi, p. 246 251.

pervenire possimus; non etiam hic eadem repeti expectat, praesertim cum possit relegendo, si forte oblitus est, adminiculari memoriam. Elegimus enim Platonicos omnium philosophorum merito nobilissimos: propterea, quia sicut sapere potuerunt, licet immortalem ac rationalem vel intellectualem hominis animam, nisi participato lumine illius Dei, a quo et ipsa et mundus factus est, beatam esse non posse: ita illud quod omnes homines appetunt, id est, vitam beatam, quemquam isti assecuturum negant, qui non illi uni optimo, qui est incommutabilis Deus, puritate casti amoris adhaerit. Sed quia ipsi quoque sive cedentes vanitati errorique populorum, sive, ut ait Apostolus, « Evanescentes in cogitationibus suis ¹, » multos deos colendos ita putaverunt, vel putari voluerunt, ut quidam eorum etiam daemonebus divinos honores sacerorum et sacrificiorum deferendos esse censerent, quibus jam non parva ex parte respondimus: nunc videndum ac disserendum est, quantum Deus donat, immortales ac beati in caelestibus Sedibus, Dominationibus, Principatibus, Potestatibus constituti, quos isti deos, et ex quibus quosdam vel bonos daemones, vel nobiscum Angelos nominant, quomodo credendi sint velle a nobis religionem pietatemque servari; hoc est, ut apertius dicam, utrum etiam sibi, an tantum Deo suo, qui etiam noster est, placeat eis ut sacra faciamus et sacrificemus, vel aliqua nostra seu nos ipsos religionis ritibus consecremus.

II. Hic est enim divinitati, vel si expressius dicendum est, deitati debitus cultus, propter quem uno verbo significandum, quoniam mihi satis idoneum non occurrit Latinum, Graeco ubi necesse est insinuo quid velim dicere. *θεοπροσκύνησις* quippe nostri, ubicumque sanctarum Scripturarum positum est, interpretati sunt servitumem. Sed ea ser-

¹ Rom. 1, 21.

vitus, quae debetur hominibus, secundum quam praecipit Apostolus, servos dominis suis subditos esse debere ¹, alio nomine graece nuncupari solet: *προσκύνησις* vero secundum consuetudinem, qua locuti sunt qui nobis divina eloquia condiderunt, aut semper, aut tam frequenter ut pene semper, ea dicitur servitus, quae pertinet ad colendum Deum. Proinde si tantummodo cultus ipse dicatur, non soli Deo deberi videtur. Dicimur enim colere etiam homines, quos honorifica vel recordatione vel praesentia frequentamus. Nec solum ea quibus nos religiosa humilitate subjicimus, sed quaedam etiam quae subjecta sunt nobis, coli perhibentur. Nam ex hoc verbo et agricolae et coloni et incolae vocantur: et ipsos deos non ob aliud appellant caelicolas, nisi quod caelum colant; non utique venerando, sed inhabitando; tanquam caeli quosdam colonos: non sicut appellantur coloni, qui conditionem debent genitili solo propter agriculturam sub dominio possessorum; sed, sicut ait quidam latini eloquii magnus auctor:

Urbs antiqua fuit, Tyrii tenuere coloni.
Ab incolendo enim colonos vocavit, non ab agricultura. Hinc et civitates a majoribus civitatibus velut populorum examinibus conditae, coloniae nuncupantur. Ac per hoc cultum quidem non deberi nisi Deo, propria quadam notione verbi hujus omnino verissimum est: sed quia et aliarum rerum dicitur cultus, ideo latine uno verbo significari cultus Deo debitus non potest.

III. Nam et ipsa religio quamvis distinctius, non quemlibet, sed Dei cultum significare videatur; unde isto nomine interpretati sunt nostri eam quae graece *θεοπροσκύνησις* dicitur: tamen quia latina loquendi consuetudine, non imperitorum, verumetiam doctissimorum, et cognationibus humanis atque affinitatibus et quibusque necessitu-

¹ Virg. Aeneid. 1.

dinibus dicitur exhibenda religio; non eo vocabulo vitatur ambiguum, cum de cultu deitatis vertitur quaestio, ut fidenter dicere valeamus religionem non esse nisi Dei cultum; quoniam videtur hoc verbum a significanda observantia propinquitatis humanæ insolenter auferri. Pietas quoque proprie Dei cultus intelligi solet, quam Græci εὐσεβείαν vocant. Hæc tamen et erga parentes officiose haberi dicitur. More autem vulgi hoc nomen etiam in operibus misericordiæ frequentatur: quod ideo arbitror evenisse, quia hæc fieri præcipue Deus mandat, eaque sibi vel pro sacrificiis, vel præ sacrificiis placere testatur. Ex qua loquendi consuetudine factum est, ut et Deus ipse dicatur pius¹: quem sane Græci nullo suo sermonis usu εὐσεβῆν vocant; quamvis εὐσεβείαν pro misericordia illorum etiam vulgus usurpet. Unde in quibusdam Scripturarum locis, ut distinctio certior appareret, non εὐσεβείαν quod ex bono cultu, sed θεοσεβείαν quod ex Dei cultu compositum resonat, dicere maluerunt. Utrumlibet autem horum nos uno verbo enuntiare non possumus. Quæ itaque λατρεία græce nuncupatur, et latine interpretatur servitus, sed ea qua colimus Deum: vel quæ θρησκεία græce, latine autem religio dicitur, sed ea quæ nobis est erga Deum: vel quam illi θεοσεβείαν nos vero non uno verbo exprimere, sed Dei cultum possumus appellare; hanc ei tantum Deo deberi dicimus, qui verus est Deus, facitque suos cultores deos. Quicumque igitur sunt in cœlestibus habitationibus immortales et beati, si nos non amant nec beatos esse nos volunt, colendi utique non sunt. Si autem amant et beatos volunt, profecto inde volunt, unde et ipsi sunt: an aliunde ipsi beati, aliunde nos?

¹ Paral. xxx, 9. et Eccli. ii, 13.

CAPUT II.

De superna illuminatione quid Plotinus Platonicus senserit.

SED non est nobis ullus cum his excellentioribus philosophis in hac quaestione conflictus. Viderunt enim, suisque litteris multis modis copiosissime mandaverunt, hinc illos, unde et nos fieri beatos, objecto quodam lumine intelligibili, quod Deus est illis, et aliud est quam illi, a quo illustrantur, ut clareant, atque ejus participatione perfecti beatique subsistant. Sæpe multumque Plotinus asserit sensum Platonis explanans, ne illam quidem, quam credunt esse universitatis animam, aliunde beatam esse quam nostram: idque esse lumen quod ipsa non est, sed a quo creata est, et quo intelligibiliter illuminante intelligibiliter lucet. Dat etiam similitudinem ad illa incorporea de his cœlestibus conspicuis amplisque corporibus, tanquam ille sit sol, et ipsa sit luna. Lunam quippe solis objectu illuminari putant. Dicit ergo ille magnus Platonius, animam rationalem, (sive potius intellectualis dicenda sit, ex quo genere etiam immortalium beatorumque animas esse intelligit, quos in cœlestibus sedibus habitare non dubitat,) non habere supra se naturam, nisi Dei, qui fabricatus est mundum, a quo et ipsa facta est: nec aliunde illis supernis præberi vitam beatam, et lumen intelligentiæ veritatis, quam unde præbetur et nobis; consonans Evangelio, ubi legitur: « Fuit homo missus a Deo, » cui nomen erat Joannes: hic venit in testimonium, ut » testimonium perhiberet de lumine, ut omnes crederent

» per eum. Non erat ille lumen, sed ut testimonium perhibere
 » ret de lumine. Erat lumen verum, quod illuminat omnem
 » hominem venientem in hunc mundum¹. » In qua differ-
 entia satis ostenditur animam rationalem vel intellec-
 tualem, qualis erat in Joanne, sibi lumen esse non posse,
 sed alterius veri luminis participatione lucere. Hoc et
 ipse Joannes fatetur, ubi ei perhibens testimonium di-
 cit: « Nos omnes de plenitudine ejus accepimus². »

CAPUT III.

*De vero Dei cultu, a quo Platonici, quamvis creato-
 rem universitatis intellexerint, deviarunt colendo
 Angelos sive bonos sive malos horore divino:*

I. QUÆ cum ita sint, si Platonici, vel quicumque alii
 ista senserunt, cognoscentes Deum, sicut Deum glorifica-
 rent, et gratias agerent, nec evanescerent in cogitationi-
 bus suis, nec populorum erroribus partim auctores fie-
 rent, partim resistere non auderent; profecto confiterentur,
 et illis immortalibus ac beatis, et nobis mortalibus ac mise-
 ris, ut immortales ac beati esse possimus, unum Deum
 deorum colendum, qui et noster est et illorum.

II. Huic nos servitatem, quæ *λατρεία* græce dicitur, sive
 in quibusque sacramentis, sive in nobis ipsis debemus.
 Hujus enim templum simul omnes, et singuli templa sur-
 mus; quia et omnium concordiam, et singulos inhabitare
 dignatur: non in omnibus quam in singulis major; quo-
 niam nec mole distenditur, nec partitione minuitur. Cum
 ad illum sursum est, ejus est altare cor nostrum: ejus

¹ Joan. 1, 6-9. — ² Ibid. 16.

Unigenito cum sacerdote placamus: ei cruentas victimas
 cædimus, quando usque ad sanguinem pro ejus veritate
 certamus: ei suavissimum adolemus incensum, cum in
 ejus conspectu pio sanctoque amore flagramus: ei dona
 ejus in nobis, nosque ipsos vovemus, et reddimus: ei be-
 neficiorum ejus solemnitatibus festis et diebus statutis
 dicamus sacramusque memoriam, ne volumine temporum
 ingrata subrepat oblivio: ei sacrificamus hostiam humili-
 tatis et laudis in ara cordis igne fervidæ charitatis. Ad hunc
 videndum, sicut videri potest, eique cohærendum, ab
 omni peccatorum et cupiditatum malorum labe munda-
 mur, et ejus nomine consecramur. Ipse enim fons nostræ
 beatitudinis, ipse omnis appetitionis est finis. Hunc eligen-
 tes, vel potius religentes, amiseramus enim negligentes:
 hunc ergo religentes, unde et religio dicta perhibetur, ad
 eum dilectione tendimus, ut perveniendo quiescamus: ideo
 beati, quia illo fine perfecti. Bonum enim nostrum, de
 cujus fine inter philosophos magna contentio est, nullum
 est aliud, quam illi cohærere: cujus unius anima intel-
 lectualis incorporeo, si dici potest, amplexu, veris im-
 pletur fecundaturque virtutibus. Hoc bonum diligere in
 toto corde, in tota anima, et in tota virtute præcipimur.
 Ad hoc bonum debemus, et a quibus diligimur duci, et
 quos diligimus ducere. Sic complentur duo illa præcepta,
 in quibus tota lex pendet et Prophetæ: « Diliges Domi-
 » num Deum tuum in toto corde tuo, et in tota anima tua,
 » et in tota mente tua; et diliges proximum tuum tanquam
 » te ipsum¹. » Ut enim homo sese diligere nosset, consti-
 tutus est ei finis, quo referret omnia quæ ageret, ut bea-
 tus esset. Non enim qui se diligit, aliud esse vult quam
 beatus. Hic autem finis est adhærere Deo. Jam igitur
 scienti diligere se ipsum, cum mandatur de proximo dili-

¹ Matth. xxii, 37 et 39.

gendo sicut se ipsum, quid aliud mandatur, nisi ut ei, quantum potest, commendet diligendum Deum? Hic est Dei cultus, hæc vera religio, hæc recta pietas, hæc tantum Deo debita servitus. Quæcumque igitur immortalis potestas quantalibet virtute prædita, si nos diligit sicut se ipsam, ei vult esse subditos, ut beati simus, cui et ipsa subdita beata est. Si ergo non colit Deum, misera est, quia Deo privatur: si autem colit Deum, non vult se colit pro Deo. Illi enim potius divinæ sententiæ suffragatur, et dilectionis viribus favet, qua scriptum est: « Sacrificans » diis eradicabitur, nisi Domino soli¹. »

CAPUT IV.

Quod uni vero Deo sacrificium debeat.

NAM, ut alia nunc taceam, quæ pertinent ad religionis obsequium, quo colitur Deus; sacrificium certe nullus hominum est qui audeat dicere deberi, nisi Deo. Multa denique de cultu divino usurpata sunt, quæ honoribus deferrentur humanis, sive humilitate nimia, sive adulatione pestifera; ita tamen ut quibus ea deferrentur, homines haberentur, qui dicuntur colendi et venerandi; si autem eis multum additur, et adorandi: quis vero sacrificandum censuit, nisi ei quem Deum aut scivit, aut putavit, aut finxit? Quam porro antiquus sit in sacrificando Dei cultus, duo illi fratres Caïn et Abel satis indicant, quorum majoris Deus reprobavit sacrificium, minoris aspexit².

¹ Exod. xxii, 20. — ² Gen. iv.

CAPUT V.

De sacrificiis, quæ Deus non requirit, sed ad significationem eorum observari voluit quæ requirit.

QUIS autem ita desipiat, ut existimet aliquibus usibus Dei esse necessaria, quæ in sacrificiis offeruntur? Quod cum multis locis divina Scriptura testetur, ne longum faciamus, breve illud de Psalmo commemorare suffecerit: « Dixi Domino: Deus meus es tu; quoniam honorum » meorum non egēs¹. » Non solum igitur pecore, vel qualibet alia re corruptibili atque terrena, sed ne ipsa quidem justitia hominis Deus egere credendus est, totumque quod recte colitur Deus, homini prodesse, non Deo. Neque enim fonti se quisquam dixerit profuisse, si biberit; aut luci, si viderit. Nec quod ab antiquis patribus talia sacrificia facta sunt in victimis pecorum, quæ nunc Dei populus legit, non facit, aliud intelligendum est, nisi rebus illis eas res fuisse significatas, quæ aguntur in nobis, ad hoc ut inhæreamus Deo, et ad eundem finem proximo consulamus. Sacrificium ergo visibile invisibilis sacrificii sacramentum, id est, sacrum signum est. Unde ille pœnitens apud Prophetam, vel ipse Propheta quærens Deum peccatis suis habere propitium: « Si voluisses, inquit, sacrificium, dedissem utique, » holocaustis non delectaberis. Sacrificium Deo spiritus con- » tribulatus, cor contritum et humiliatum Deus non sper- » net². » Intueamur quemadmodum ubi Deum dixit nolle sacrificium, ibi Deum ostendit velle sacrificium. Non vult ergo sacrificium trucidati pecoris, sed vult sacrificium

¹ Psal. xv, 2. — ² Id. l, 18, 19.

contriti cordis. Illo igitur quod eum nolle dicit, hoc significatur quod eum velle subiecit. Sic itaque illa Deum nolle dixit, quomodo ab stultis ea velle creditur, velut suæ gratia voluptatis. Nam si ea sacrificia quæ vult, quorum hoc unum est, cor contritum et humiliatum dolore poenitendi, nollet eis sacrificiis significari, quæ velut sibi delectabilia desiderare putatus est, non utique de his offerendis in lege vetere præcepisset. Et ideo mutanda erant opportuno certoque jam tempore, ne ipsi Deo desiderabilia, vel certe in nobis acceptabilia, ac non potius quæ his significata sunt, crederentur. Hinc et alio loco Psalmi alterius: « Si esuriero, inquit, non dicam tibi; meus est enim orbis terræ, et plenitudo ejus. Numquid manducabo carnes taurorum, aut sanguinem hircorum potabo? » tanquam diceret: « Utique si mihi necessaria essent, non a te peterem, quæ habeo in potestate. » Deinde subjungens quid illa significant: « Immola, inquit, Deo sacrificium laudis, et redde Altissimo vota tua. Et invoca me in die tribulationis, et eximam te, et glorificabis me. » Item apud alium Prophetam: « In quo, inquit, apprehendam Dominum, assumam Deum meum excelsum? si apprehendam illum in holocaustis, in vitulis anniculis? Si acceptaverit Dominus in millibus arietum, aut in denis millibus hircorum pinguium? Si dederero primogenita mea pro impietate mea, fructum ventris mei pro peccato animæ meæ? Si annuntiatum est tibi, homo, bonum, aut quid Dominus exquirat a te, nisi facere iudicium, et diligere misericordiam, et paratum esse ire cum Domino Deo tuo? » Et in hujus Prophetæ verbis utrumque distinctum est, satisque declaratum illa sacrificia per se ipsa non requirere Deum, quibus significantur hæc sacrificia, quæ requirit Deus. In Epistola, quæ inscribitur

¹ Psal. XLIX, 12, 13. — ² Id. XIV, 15. — ³ Mich. VI, 6-8.

ad Hebræos: « Bene facere, inquit, et communicatores esse » nolite oblivisci: talibus enim sacrificiis placetur Deo ¹. » Ac per hoc ubi scriptum est: « Misericordiam volo quam » sacrificium²; » nihil aliud quam sacrificio sacrificium prælatum oportet intelligi: quoniam illud quod ab omnibus appellatur sacrificium, signum est veri sacrificii. Porro autem misericordia verum sacrificium est: unde dictum est quod paulo ante commemoravi: « Talibus enim sacrificiis » placetur Deo. » Quæcumque igitur in ministerio tabernaculi sive templi multis modis de sacrificiis leguntur divinitus esse præcepta, ad dilectionem Dei et proximi significandam referuntur. « In his enim duobus præceptis, ut » scriptum est, tota lex pendet et Prophetæ³. »

CAPUT VI.

De vero perfectoque sacrificio.

PROINDE VERUM sacrificium est omne opus, quod agitur, ut sancta societate inhæreamus Deo, relatum scilicet ad illum finem boni, quo veraciter beati esse possimus. Unde et ipsa misericordia, qua homini subvenitur, si propter Deum non fit, non est sacrificium. Etsi enim ab homine fit vel offertur, tamen sacrificium res divina est: ita ut hoc quoque vocabulo id Latini veteres appellaverint. Unde ipse homo Dei nomine consecratus, et Deo votus, in quantum mundo moritur ut Deo vivat, sacrificium est. Nam et hoc ad misericordiam pertinet, quam quisque in se ipsum facit. Propterea scriptum est: « Miserere ani-

¹ Hebr. XIII, 16. — ² Osee. VI, 6. Matth. IX, 13. et XII, 7. — ³ Matth. XXII, 40.

» mæ tuæ placens Deo¹. » Corpus etiam nostrum cum per temperantiam castigamus, si hoc, quemadmodum debemus, propter Deum facimus, « Ut non exhibeamus membra nostra arma iniquitatis peccato, sed arma justitiæ » Deo, sacrificium est². » Ad quod exhortans Apostolus ait: « Obsecro itaque vos, fratres, per miserationem Dei, » ut exhibeatis corpora vestra hostiam vivam, sanctam, » Deo placentem, rationabile obsequium vestrum³. » Si ergo corpus, quo inferiore tanquam famulo, vel tanquam instrumento utitur anima, cum ejus bonus et rectus usus ad Deum refertur, sacrificium est; quanto magis anima ipsa cum se refert ad Deum, ut igne amoris ejus accensa, formam concupiscentiæ sæcularis amittat, eique tanquam incommutabili formæ subdita reformetur, hinc ei placens, quod ex ejus pulchritudine acceperit, fit sacrificium? Quod idem Apostolus consequenter adjungens: « Et nolite, inquit, conformari huic sæculo: sed reformamini in » novitate mentis vestræ, ad probandum vos quæ sit voluntas Dei, quod bonum et beneplacitum, et perfectum⁴. » Cum igitur vera sacrificia opera sint misericordiæ, sive in nos ipsos, sive in proximos; quæ referuntur ad Deum; opera vero misericordiæ non ob aliud fiant, nisi ut a miseria liberemur, ac per hoc ut beati simus; quod non fit, nisi bono illo de quo dictum est: « Mihi autem adhærere » Deo, bonum est⁵: « profecto efficitur, ut tota ipsa redempta Civitas, hoc est congregatio societasque sanctorum, universale sacrificium offeratur deo per sacerdotem magnum, qui etiam se ipsum obtulit in passione pro nobis, ut tanti capitis corpus essemus, secundum formam servi. Hanc enim obtulit, in hac oblatus est; quia secundum hanc mediator est, in hac sacerdos, in hac sacrificium est.

¹ Eccl. xxx, 24. — ² Rom. vi, 13. — ³ Id. xii, 1. — ⁴ Ibid. xii, 2. — ⁵ Psal. lxxii, 28.

Cum itaque nos hortatus esset Apostolus, ut exhibeamus corpora nostra hostiam vivam, sanctam, Deo placentem, rationabile obsequium nostrum, et non conformemur huic sæculo, sed reformemur in novitate mentis nostræ, ad probandum quæ sit voluntas Dei, quod bonum et beneplacitum et perfectum, quod totum sacrificium ipsi nos sumus: « Dico enim, inquit, per gratiam Dei, quæ » data est mihi, omnibus qui sunt in vobis, non plus sapere, quam oportet sapere, sed sapere ad temperantiam; » sicut unicuique Deus partitus est fidei mensuram. Sicut » enim in uno corpore multa membra habemus, omnia autem membra non eosdem actus habent: ita multi unum » corpus sumus in Christo; singuli autem, alter alterius » membra; habentes dona diversa secundum gratiam quæ » data est nobis¹. » Hoc est sacrificium christianorum: « Multi unum corpus in Christo. » Quod etiam sacramento altaris fidelibus noto frequentat Ecclesia, ubi ei demonstratur, quod in ea re quam offert, ipsa offeratur.

CAPUT VII.

Quod sanctorum Angelorum ea sit in nos dilectio, ut nos non suos, sed unius veri Dei velint esse cultores.

MERITO illi in cœlestibus sedibus constituti, immortales et beati, qui Creatoris sui participatione congaudent, cujus æternitate firmi, cujus veritate certi, cujus munere sancti sunt; quoniam nos mortales et miseros, ut immortales beatique simus, misericorditer diligunt, nolunt nos

¹ Rom. xii, 3-6.